

Story Power

Kaedi ya go thusa bana go
buisa le go kwala kwa gae

Malibali

Re a go amogela!

Dikolo ke mafelo a botlhokwa a go ruta kitso ya go kwala le go buisa, mme fela gape di na le tiro e nngwe e kgolo e di tshwanetseng go e diragatsa – e leng go thusa go rotloetsa bana go nna babuisi botshelo jotlhe jwa bone!

Fa sekolo se dumela mo maatleng a go buisetsa go itumela, e bile se letlelela bana ba sona go itemogela se ka tlhamalalo, se tlhosaetsa mo go bone kgatlhegelo ya go buisa le go kwala. Fa lona jaaka sekolo lo dira maiteko a go anela bana mainane le go buisa le go kwala le bone ka ditsela tse di itumedisang, ba itemogela gore kitso ya go kwala le go buisa go ka kgotsofatsa le go nna mosola go le kana kang.

A o batla go itse gore o ka dira jang mainane karolo ya botlhokwa ya sekolo sa gago? Ka jalo kaedi e ya Story Power ke ya gago! Mo go yone o ka fitlhela ditshitshinyo ka ga go dira mainane le go buisetsa go itumela karolo ya bontlhabongwe jwa sekolo jo bo ka ga go dira mainane botshelo – go tswa kwa phaposiborutelong go ya kwa lebaleng la motshameko; go tloga pele ga sekolo go ya ka nako ya sekolo le morago ga sekolo.

Nna karolo ya rona mo maitemogelong a go buisa a a rotloetsang bana go dirisa go buisa le go kwala go fitlhelela bokgoni jwa bone.

Setlhophsa sa Nal'ibali

PS: Batla dikaedi tse dingwe mo motseletseng wa Story Power! Tsena mo www.nalibali.org go di bona.

Go na le eng mo teng

Ke goreng go buisetsa go itumela go le botlhokwa.....	3
Go buisetsa ditlhophsa tsa bana kwa godimo.....	4
Ditirwana tsa go buisetsa go itumela.....	6
Mainane jaaka karolo ya kharikhulamo.....	8
Metswedithuso le go buisetsa go itumela....	10
Dipuo tse dintsi, metswedithuso e mentsi....	12
Go dira mainane karolo ya sekolo.....	13
Diketeko tse di kgethegileng tsa mainane....	14
Mainane gotlhe mo re leng teng.....	15

Go bona tshedimosetso e ntsi ka ga go dirisa gape le/kgotsa go anamisa didiriswa tse, ikgolaganye le Nal'ibali:

The Nal'ibali Trust

Suite 17–201, Building 17

Waverley Business Park, Wyecroft Road

Mowbray, 7700

Mogala: (021) 448 6000

Imeile: info@nalibali.org

Mmopi wa Kakanyo le botsamaisi jwa porojeke: Project for the Study of Alternative Education in South Africa (PRAESA)

Thanolo: Opelo Thole

Tseleganyo le go buisetsa tlhomamiso:

Keagana Moloabi

Ditshwantsho tsa baanelwa ba Nal'ibali: Rico

Moakanyetso: Magenta Media

Morulaganyetsa Kgatiso: Baseline Publishing Services

Ke goreng go buisetsa go itumela go le botlhokwa

Bagolo ba le bantsi ba simolola go lemoga pharologano e ba ka e dirang mo matshelong a bana ka go arogana mainane le bone.

Re ntse re itse mo nakong e telele gore mainane a neela tshedimosetso go dikarolo tsa puo tsa maboko a rona. Mme fela jaanong, disekene tsa boboko di kgona go bontsha gore mainane a ka phaphamisa jang dikarolo tse dingwe tse dintsi tsa boboko. Di tshitshinya gore maboko a rona ga a bone pharologano e ntsi thata fa gare ga go buisa ga rona ka ga maitemogelo le tota go nna le maitemogelo ao. Se se raya gore mafatshe a re buisang ka one mo mainaneng, a re letlelela go itemogela le go ithuta go le gontsi thata go feta jaaka re ne re ka tsamaya re dira mo matshelong a rona! Ka jalo, go buisetsa go itumela ke karolo ya botlhokwa ya sekolo, mme ga se tirwana fela e e monate e e sukunyediwang kwa bokhutlong jwa letsatsi la sekolo.

Go na le mesola e mengwe e mentsi! Fano ke mengwe ya one.

- ★ Go buisetsa kwa godimo le bana go itsege e le tirwana nngwe ya botlhokwa thata ya go aga kitso le bokgoni jo ba bo tlhokang go ithuta go buisa.
- ★ Mainane a neela bana tšhono ya go utlwa puo e e humileng, e e raraaneng. A oketsa kitso ya bana ya gore puo e dirisiwa jang, a ba ruta tlotlofoko le thutapuo, mme a ba neela ditsela tse dintšhwa tsa go tlhagisa maikutlo a bone.
- ★ Mainane a a kgatlhisang a thusa go phaphamisa ikakanyetso le boitlhamedi jwa bana.
- ★ Mainane a neela dikai tsa gore batho ba kopana jang le dikgweitho tse ba lebaneng le tsone, mme a thusa bana go nna le kutlwelobotlhoko.
- ★ Bana ba buisetswang mainane, ba bona go le bonolonyana go bopa dikgopolo mo dirutweng tse di farologaneng kwa sekolong. Ka mafoko a mangwe, go reetsa mainane go go dira gore o nne botlhale thata!

- ★ Go buisetsa bana kwa godimo ga go kitla go ba isa fela kwa maemong a a kwa manakalaleng a sekolo, mme fela go tla ba thusa go nna le kgakologelo e e gaisang, go tlhaloganya le go itse go le gontsi, le go akanya ka tsela e ba ka dirang tshekatsheko le ka tsela e e kgodisang.

Fa mainane le go buisa go itumedisa mo baneng, ba nna babuisi. Rotlhe re boeletsa dilo tse di itumedisang. Ka jalo, fa bana ba bona le go itumelela dibuka le go buisa kwa sekolong sa bone, ba batla go nna karolo ya boitumelo jwa go buisa.

Puisetsogodimo go ditlhophisa tsa bana

Bana ba kgona go tlhologanya le go itumelela mainane a a fetang thata bokgoni jwa bone jwa go buisa fa ba utlwa a buisetswa godimo sentle ka dipuo tse ba di itseng. Mme fela puisetsogodimo sentle ga go itiragalele fela ka gale! Go tlhoka ikatiso e ntsi go go tsenya botshelo mo leinaneng – o ka tswa o buisetsa setlhophisa sa bana, phaposi kgotsa sekolo sotlhe. Fano ke matlhababotlhale mangwe a a ka go thusang.

Go ipaakanya

Setlhophisa sengwe le sengwe sa bana se o se buisetsang se kgethegile, ka jalo go itse dibuka tse dintsi go tla go thusa go batla e le nngwe e ba tla e itumelelang. O tla tlhoka gape go batla ditsela tsa go baakanya tsela e o buisang leinane ka yone go tshwanela maemo a a farologaneng. Ipotse dipotso tse go go thusa go ipaakanya.

★ **Ke leinane lefe le ke tshwanetseng go le tlhophisa?** Tlhophisa mainane a o itumelelang go a buisa, a a nyalanang le dikgatlhegelo tsa bareetsi ba gago mme a le ka dipuo tse ba di tlhologanyang bonolo, le a a atolosang lefatshe la bone. Dibuka tse di tshwantshitsweng bontle tsa ditshwantsho di ka itumelelwa ke bana ba dingwaga tsotlhe. Dibuka tse di nang le morumo, moribo le poeletso e nna dibuka tse di siameng tsa puisetsogodimo tsa bana ba bannye mme gape ke tsela e e kgatlhisang ya go itsise puo e ntšhwa. Mainane a a nang le ditšhono tsa go buisa ka go dirisa mantswe a a farologaneng a baanelwa, gantsi a nna mainane a a siameng a puisetsogodimo ya ditlhophisa.

★ **Ke buisetsa mang?** Akanya ka dingwaga tsa bana ba ba reeditseng leinane mme morago o baakanye tsela e o buisang ka yone go ya ka seno. Fa o buisetsa setlhophisa sa bana ba dingwaga tse di farologaneng, jalo tlhophisa setaele se se tla ngokelang bana ba bannye mo setlhopheng.

★ **Ke setlhophisa sa bogolo jo bo kana kang se ke tlleng go se buisetsa?** A o tllile go buisetsa phaposi ya gago kgotsa sekolo sotlhe? Fa e le gore o buisetsa setlhophisa se se kgonang go bona ditshwantsho sentle kgotsa o ka tsamayatsamaya fa o ntse o buisa, jalo bontsha bana ditshwantsho mo bukeng fa o ntse o buisa. Fa o buisetsa setlhophisa se segolo, dirisa metsamao ya mmele, medumo le didiriswa go tsenya botshelo mo leinaneng la gago.

★ **Ke tla bo ke buisetsa kwa kae?** Tsaya tshwetso ya gore o tllile go buisetsa leinane kwa kae mme morago o tseye tshwetso ya gore o thusa jang bana go ikutlwa ba phuthologile e bile ba iketlile fa o ba buisetsa. Sekai, fa e le gore o ba buisetsa kwa ntle, ba dudise ka phuthologo mo lefelong le le nang le moriti moo ba ka go reetsang botlhe bonolo. (O ka tlhoka go dirisa segodisalentswe fa e le gore setlhophisa se segolo thata!)

★ **Ke metswedithuso efe ya leinane e nka e dirisang?** Ditshwantsho, diphapete, dihutshe le dilo tse di kailweng mo leinaneng di ka dirisiwa tsotlhe go thusa go tsenya botshelo mo leinaneng.

Ikatiso e tllisa tokafatso, ka jalo ke kakanyo e e siameng ka gale go buisetsa leinane kwa godimo makgetlho a le mmalwa pele ga o le buisetsa setlhophisa sa bana!

Go buisa leinane

- ★ Bana ba ka nna ba tlhoka nako ya go ritibala pele ga o simolola go buisa. Bana ba bannye ba tsibogela sentle go fopholetsa gore leinane le ka tswa le le ka ga eng go tswa mo setshwantshong se se mo tsebeng e e kwa ntle le setlhogo. Kopa bana ba bagolwane go gakologelwa gore go diragetse eng mo pading kwa bokhutlong jwa paka ya gago ya bofelo ya puisetsogodimo. Kgotsa, kopa ngwana mongwe go tshuba kerese kwa tshimologong ya leinane mme yo mongwe a e time kwa bokhutlong.
- ★ Simolola ka go buisa leina la mokwadi (le motshwantshi) gore bana ba itumelele gore dibuka di tlhamiwa ke batho ba ba tshwanang fela le bone!
- ★ Puisetsogodimo ka gale ke tiragatso! Tsenya tlhagisomaikutlo e ntsi mo lentsweng la gago go dira maikutlo ao! Ema mo mafelong a a siameng go thusa go aga maikutlo a go ipotsa gore go tlile go diragala eng se se latelang.
- ★ Ela tlhoko bareetsi ba gago mme o se ke wa buisa ka bonako thata! Ba neele tšhono ya go lebelela ditshwantsho ka bogaufi kgotsa go tlhama setshwantsho mo megopolong fa o ntse o buisa.
- ★ Gogela bana mo leinaneng. Ba botse gore ba akanya gore go tlile go diragala eng se se latelang mme o ba rotloetse go akanya gore leinane le golagana jang le dikakanyo le maitemogelo a bone.
- ★ Fa ba simolola go itse leinane, rotloetsa bana go buisa le wena fa o buisa.
- ★ Fa o buisa buka ya ditshwantsho, netefatsa gore ngwana mongwe le mongwe o kgona go bona ditshwantsho. Ema go bontsha ditshwantsho mme o letlelele ditshwaelo kgotsa dipotso fa o buisa kgotsa morago ga go buisa buka yotlhe ka gangwe.
- ★ Fa o buisetsa padi kwa godimo, buisa kgaolo kgotsa karolo ya kgaolo letsatsi le letsatsi. Batla lefelo mo leinaneng moo o ka emisang teng le le tla dirang gore bareetsi ba gago ba nne le phisegelo ya gore o tswelele go buisa mo letsatsing le le latelang.

Ditirwana tsa go buisetsa go itumela

Gore bana mo phaposing ya gago ba ithute go rata go buisa, o tlhoka go ba buisetsa ka gale – e seng fela gore o kgone go tlhatlhoba bokgoni jwa bone jwa theetso kgotsa jwa go tlhaloganya, kgotsa sengwe gape; fela gore ba kgone go itemogela monate wa mainane le dibuka. Fa o tsepamisa mo go ba thuseng go sekaseka natefo ya go buisa, go ithuta go kwala le go buisa mo go botlhokwa go itiragalela gongwe.

Fano ke dikakanyo dingwe tse o ka di dirisang le bana ba dingwaga tse di farologaneng go bua ka ga mainane le go atolosa mainane a o ba buisetsang one.

Go bua ka ga dibuka

Go bua le bana ka ga dibuka go botlhokwa fela jaaka go ba buisetsa mafoko. Ka puisano ka ga ditshwantsho, baanelwa le se se diragalang mo leinaneng, bana ba ithuta gore dibuka di dira jang le gore ba ka di sekaseka jang. Go na le go leka go ruta bana, letlelela gore motlotlo o elele ka tsela ya tlholego. Gakologelwa gore kakanyo ke go sekaseka dibuka mmogo.

- ★ Thusa go dira bokgoni jwa bana jwa ponelopele, jo bo leng botlhokwa thata mo go buiseng sentle, ka go botsa ka dinako tse dingwe fa o ntse o buisa, "O akanya gore go tla diragala eng se se latelang?"
- ★ Emisa fa o ntse o buisa gore bana ba kgone go tshwaela ka ga dintlha mo ditshwantshong tse di ba kgatlhang.
- ★ Oketsa go tlhaloganya ga bana leinane ka go botsa dipotso tse di se nang karabo e e

rileng. Mefuta e ya dipotso ga e na dikarabo tse di nepagetseng kgotsa tse di fosagetseng mme di thusa bana go nagana le go bua ka ga mainane. Sekai, "O ka ikutlwa jang fa ...?", "Fa nkabo o ne o le ene, o kabo o dirile eng?", "O akanya gore ke goreng a dirile jalo?", "Seo se go gopotsa eng?"

- ★ Letlelela bana go botsa le dipotso tsa bone. Araba dipotso tse fa o kgona kgotsa batlang dikarabo mmogo ka go buisa gape dikarolo tse di maleba tsa leinane.
- ★ Rotloetsa bana go akanya ka ga leinane ka go tshwaela ka ga baanelwa le ditiragalo. Sekai, "Ke a ipotsa gore ke goreng a dirile seo?" le "Ga ke akanye gore nkabo ke nnile pelokgale thata jaaka Tselane fa nka bo ke bone dimo yo o tshosang yoo mo lebating la me la kwa pele!"

Go atolosa leinane

Fano ke dikakanyo dingwe tsa go atolosa mainane a o a buisetsang godimo. Tlhopha a o akanyang gore bana ba mo phaposing ya gago ba tla a itumelela thata le a a tshwanelang dingwaga tsa bone go gaisa.

- ★ Laletsa bana go diragatsa leinane ka ditlhopha.
- ★ Fetolela leinane go nna tiragatso ya serala. Mmogo le bana, tlhopha le go kwala se baanelwa ba tla se buang, mme morago ba ka refosanela go buisa dikarolo tsa baanelwa ba ba farologaneng mo tiragatsong.
- ★ Dira diphapete, kgotsa ditshwantsho tsa mmopa kgotsa tege ya motshameko tsa baanelwa ba leinane le bana. Morago ba letlelele go di dirisa go anela sešwa leinane ka tsela ya bone, kgotsa go itlhamela leinane la bone le le ntšhwa.
- ★ Tshitshinya gore bana ba thale setshwantsho ka ga leinane, kgotsa sengwe se se tlhotlheleditsweng ke lone. Ba rotloetse gore ba kwale ka ga setshwantsho sa bone le/kgotsa ba kopolele dipolelo go tswa mo leinaneng tse di tsamaisanang le setshwantsho sa bone.
- ★ Letlelela bana go kwalela lekwalo kgotsa imeile kwa go mongwe wa baanelwa ba leinane. Kgotsa, tshitshinya gore ba kwale lekwalo le le tswang mo go mongwe wa baanelwa go ya kwa go moanelwa yo mongwe.
- ★ Letlelela bana go thala tatelano ya ditshwantsho tse di anelang kgang nngwe ya tiragalo ya bone e ba e ratang go tswa mo bukeng.

- ★ Tshitshinya gore ba kwale sengwenyana mo bukatsatsing se mongwe wa baanelwa ba leinane a ka bong a se kwadile.
- ★ Rotloetsa bana go dira tsebe e ntšhwa ya kwa ntle ya buka.
- ★ Botsa bana gore a go na le nopollo mo leinaneng e ba e ratang segolo bogolo. Ba letlelele go e kopolele mme morago o bontshe dinopolo tse. Batla nako ya gore bana ba buisetse phaposi yotlhe dinopolo tse.

Ditirwana tse dingwe tsa dibuka

- ★ Letla bana go neela "puo ya papatso ya thekiso" moo ba itirisang e kete ba rekisetsa bana ba bangwe mo phaposing buka e ba e buisitseng.
- ★ Laletsa bana go dira matshwao a dibuka a a nang le molaetsa wa leinane. Ba kope go kwala setlhogo sa buka le leina la mokwadi mo letlhakoreng le le lengwe, le tshobokanyo e khutshwane ya leinane mo letlhakoreng le lengwe.
- ★ Letlelela bana ba bagolwane go tshola rekoto ya mainane a ba a buisitseng mo rejisetareng ya puiso. O ka kgona go kopolele e le nngwe ka inthanete go tswa mo karolong ya "Story supplies" ya webosaete ya Nal'ibali: www.nalibali.org. Bana ba bannye ba ka thala setshwantsho sa tsebe e e kwa ntle ya dibuka tse ba di buisitseng (kgotsa tse ba itirang e kete ba di buisitse) le go di tshola mo fouletareng kgotsa lebokoso la khateboto.

Mainane jaaka karolo ya kharikhulamo

A o kile wa akanya ka gore o ka dirisa jang mainane go tiisa go ithuta ga bana mo dirutweng tse di farologaneng? Fano ke dikakanyo di le mmalwa tsa go dira se. Tlhopha tse di tshwanelang thata dingwaga tsa bana ba gago.

Dikakanyo tsa ditirwana tsa puo

Dikakanyo tse di ka dirisiwa mo dipakathutong tsa puo ya fa gae le puo ya tlaleletso.

- ★ Dira phaposiborutelo e e ikaegileng ka mainane ka go simolola le go feleletsa letsatsi lengwe le lengwe ka leinane.
- ★ Maboko le ona a re bolelela kgang nngwe. Letla bana go buisa leboko mme morago ba le diragatse, kgotsa ba ka taka ditshwantsho tse di ba rotloetsang tsa leboko, kgotsa ba tlatse ka ditemana tsa bona. Gape o ka kopa bana go ikwalelela maboko mme fa ba feditse, ba ka a arogana ka go a sebela baithutimmogo ba le mmalwa.
- ★ Thusa bana go ithuta ka go itlhamela ditemana tse di farologaneng. Ba ka dira ka ditlhopha go tlhama pego ya dikgang tsa TV ka nngwe ya ditiragalo tsa leinane. Kgotsa ba ka kwala lenaane la dipotso la potsolotso mme ba botsolotso moithuti ka bona yo o diragatsang jaaka moanelwa mo leinaneng.
- ★ Dira lebota la dipuo tse dintsi. Rotloetsa bana go kwala mafoko a a kgatlhisang a ba a buisitseng mo mainaneng mme ba a tlaleletse mo leboteng.
- ★ Rotloetsa bana gore ba akanye e kare ba tsaya loeto le moanelwa kgotsa baanelwa mo leinaneng. Ba ka taka ditshwantsho le go kwala manaane a dilo tse ba tlileng go di tlhoka fa ba tsaya loeto. (Fa go tlhokega, letla bana ba bannye gore ba go bolelele se ba batlang o se ba kwalele mo manaaneng a bona.)

- ★ Laletsa bana go kwala tlhaloso ya tebego le mokgwa wa moanelwa yo ba mo ratang thata go tswa mo leinaneng le lo le buisitseng mmogo. Kgotsa, ba letle go taka setshwantsho sa baanelwa ba ba ratang thata mme ba buisane ka mongwe le mongwe wa bona le bangwe ba baithutimmogo.
- ★ A go na le dilo tse di diregang mo leinaneng tse bana ba eletsang go itse ka tsona? Sekai, goreng moanelwa a tseile tshwetso e e rileng. Tshitshinya gore ba kwalele moanelwa yo lekwalo ba kope kitso e nngwe – mme ba ka kwala karabo ya moanelwa ya lekwalo le!
- ★ Fa o fetsa go buisa leinane, laletsa bana go kwala tshimologo kgotsa bokhutlo tse di farologaneng. Kgotsa, ba ka kwala ditemana tsa ntlha di le mmalwa tsa kgaolo e e latelang go tswa kwa bokhutlong jwa padi.
- ★ Kgobokanya ka bontsi dilo tse dinnye, tse di bonwang bonolo, jaaka lefofa, setshwara-moriri, bante ya rabara, phensele, enfelopo e e nang le aterese, letlapa, sekausu le leswana. Letla ngwana mongwe le mongwe go tlhopha sengwe sa dilo tse mme a akanye le go kwala ka ga "botshelo jwa sona", sekai, gore e ne e le sa ga mang, motho yo o ne a se dirisa jang, go tlile jang gore e nne sa gagwe le gore se ne se tswa kae pele e nna sa gagwe.

Dikakanyo tsa mainane mo dirutweng tse dingwe

- ★ Tsenya botshelo mo serutweng sa Hisetori ka go buisa dikgang ka ditiragalo tse di diragetseng bogologolo. Dikgang ka ga ditemogo tse dikgolo le matshelo a boramatlhale, dingaka, baeteledipele le batlhami di fa metlhala e e siameng ga mmogo le tshedimosetso.
- ★ Mainane a setso ke tsela e ntle thata ya go itse gore batho go tswa kwa mafelong a a farologaneng le nako e e farologaneng ba ne ba tloganya lefatshe la bona jang.
- ★ Buisa leinane le le diragalelang kwa nageng e nngwe mme o letle bana go dirisa inthanete le dibuka tsa tshedimosetso go bona go le gontsi ka naga eo.
- ★ Letla bana go dirisa dimmepe le/kgotsa diatlelase go bona mafelo a ba buisang ka ona mo mainaneng kgotsa go sala morago loeto la motsayakarolo mo leinaneng.
- ★ Bana ba le bantsi ba lebagane le maemo a a thata, jaaka go kgethololwa, kgotsa loso lwa mongwe yo ba mo ratang, kgotsa tlhalano.

Mainane a re fa ntlha e e siameng thata ya go simolola go buisana ka dilo tse di bopang karolo ya Bokgonitshelo/Kaelotshelo tse ka dinako dingwe di leng thata go bua ka tsona. Go botsa dipotso tse di sa tlhokeng karabo e le nngwe go fa bana tsela e e babalesegileng go akanya le go bua ka matshwenyego a bona, maikutlo le dikakanyo. Mainane a ka thusa bana go tloganya botoka seemo se se gwehlhang, go lemoga gore ba ka se kgona jang le go batlisisa gore ke ditlhopho dife tse dingwe tse di leng teng.

- ★ Mainane a fa ditšhono tse dintsi tsa botaki jwa pono. Sekai, bana ba kgona go taka ditshwantsho le go penta ditshwantsho tse di tlhotlheleditsweng ke leinane go supa ka ditshwantsho dikarolo dingwe tsa leinane, kgotsa ba dira dikao tsa tiragatso go tswa mo leinaneng ba dirisa mmopa kgotsa matlakala a a ka boang a dirisiwa gape.

Metswedithuso le go buisetsa go itumela

Buka nngwe le nngwe e bana ba e itumelelang, ke buka e e siameng gonne e rotloetsa lorato lwa bone lwa go buisa le mainane.

Go batla metswedithuso ya puiso

- ★ Nna le mefuta e mentsi e e farologaneng ya didiriswa tsa go buisa ka moo o ka kgonang ka gone gore bana ba tlhophe mo go tsone: dibuka tsa ditshwantsho, dipadi (tsa bana ba bagolwane), dibuka tsa tshedimosetso, makwalotshelo, maboko, dimakasine tsa bana, le mainane a dipuopedi a Sekhutlwana sa Leinane le dibuka tsa sega-o-boloke go tswa mo Tlaleletsong ya Lekwalodikgang ya Nal'ibali.
- ★ Ga go na sepe se se gaisang go buisa leinane ka puo ya gago ya fa gae, ka jalo netefatsa gore o na le dibuka ka puo/dipuo tsa bana tsa fa gae ga mmogo le ka puo ya bone ya tlaleletso.
- ★ Tlhopha dibuka tse di tshwanelang dikgatlhegelo le dilekano tsa go buisa tsa bana mo phaposiborutelong ya gago.
- ★ Gakologelwa gore o ka buisa dibuka go feta gangwe! Bana gantsi ba itumelela gore ba buisetswe gape mainane a bone a ba a ratang gantsinyana.
- ★ Go buisa, go kwala le go thala di tsamaya mmogo! Ka jalo, netefatsa gore ka gale o na le tlamelo e e siameng ya pampiri, dikherayone, dipene le diphensele mo phaposiborutelong ya gago.

O ka bona
tshedimosetso e ntsi ka
ga metswedithuso mo
Kaedi 1 le 2 ya Story Power.
Dikaedi tse di teng
mo www.nalibali.org.

Go bontsha dibuka

Dipontsho tsa dibuka di laletsa go leka go buisa dibuka! Di tlhagisa ka tsela e e gogelang dibuka tse di leng teng tse bana ba ka tlhophang mo go tsone fa ba batla go buisa.

Bontsha dibuka tse o batlang gore bana ba di lemoge. Dibuka tse e ka nna tse di amanang le letsatsi le le rileng la boikhutso, keteko kgotsa molaetsa. Kgotsa, dira pontsho ya dibuka tse di buisitsweng le go sekasekiwa ke bana!

Gakologelwa!

- ★ Bontsha dibuka ka dipuo tsotlhe tse bana ba di buang.
- ★ Akaretsa dibuka tse o di buiseditse kwa godimo gore bana ba kgone go di sekaseka ka bobone kgotsa le ditsala.
- ★ Pontsho e tlhoka go nna bogodimo jwa tlhogo ya bana gore ba kgone go bona le go fitlhelela dibuka bonolo.
- ★ Tshola pontsho e kgatlhisa e bile e le ya sešweng ka go fetola dibuka mo bekeng nngwe le nngwe go ya go dibeke tse pedi. (O ka nna wa boeletsa dibuka jaaka karolo ya pontsho ya moragonyana.)

Kwa ntle ga go dirisa dišelofo tse di tlwaelegile tsa dibuka kgotsa tafole e nnye, e e kwa tlase, go na le ditsela tse dingwe tse di kgatlhisang tsa go dira pontsho ya dibuka. Sekai:

- ★ Pega dibuka tsa ditshwantsho mo mogaleng o o pegang diaparo tse di tlhatswitsweng o o akgelwang kwa tlase go tswa mo letlhakoreng le le lengwe la phaposiborutelo go ya kwa go le lengwe.
- ★ Dira dišelofo tsa dibuka ka mesele ya polasetiki e e kgomareditsweng mo leboteng mme o bontshe dibuka mo go yone.
- ★ Dirisa raka ya bogologolo e e omisang dijana ya mo kitšhining mme o bontshe dibuka dingwe mo teng ga diphatlhanyana tse gantsi di dirisetwang dijana.

Go tlhokomela dibuka

Dibuka di botlhokwa mme ka jalo go a tlhaloganyesega gore re batla gore di nne nako e telele. Mme fela re tlhoka gape gore bana ba di buise mme ba ka se kgone go dira jalo fa di beilwe mo go notletsweng! Bana ba tlhoka go tsaya nako ba lebeletse kgotsa ba ipuisetsa dibuka ka bobone. Ke selo se se tlwaelegileng gore dibuka tsa bone tse ba di ratang di onale morago ga nakonyana.

Fano ke ditshitshinyo tsa ditsela tsa go thusa bana go ithuta go tlhokomela dibuka gore di itumelelwe gantsintsi.

- ★ Re ka se solofele bana go tshola dibuka sentle fa ba sa rate mainane! Fa o tsaya nako go buisa le go itumelela mainane le bana, ba ithuta ka bonako go bona boleng jwa dibuka.
- ★ Bana ba ithuta go le gontsi ka go re lebelela go na le ka go bolelelwa gore ba dire eng. Ka jalo, fa o sa tshole dibuka sentle, o ka se solofele bana go dira jalo! Ba bontshe gore ba tshole dibuka jang. Sekai, fa o ba buisetsa, phetlha

ditsebe ka kelotlhoko, mme fa o feditse go buisa leinane, busetsa buka kwa lefelong la yone mo šelefong ya dibuka.

- ★ Rotloetsa maitsholo a a tshwanetseng dingwaga tse di rileng. Sekai, re ka solofela bana ba dingwaga tse supa go phetlha ditsebe tsa buka ka bonolo, mme fela bana ba bantsi ba dingwaga tse tlhano ba sa ntse ba ithuta go dira se.
- ★ Thusa bana go ithuta go tlhokomela dibuka ka go dira mafelo a a kgethegileng a ba ka di bayang le go di boloka mo go one. O ka dirisa dišelofo tse ba ka di fitlhelelang bonolo, ga mmogo le mabokose a a kgabisitsweng a siriele, mabokose a ditlhako, ditshodi tsa polasetiki tsa aeseherime le dirota.

Fela jaaka dilo tse dintsi mo botshelong, go ithuta go tlhokomela dibuka go akaretsa nako, ikatiso le thotloetso. Bana ba tla ithuta se ka bonakonyana fa ba itemogela monate o go buisa le dibuka di e neelang.

Moo o ka bonang mainane mahala

- ★ Nal'ibali: www.nalibali.org, www.nalibali.mobi
- ★ Bookdash: www.bookdash.org
- ★ African Storybook: www.africanstorybook.org
- ★ FunDza (tsa bana ba bagolwane): www.fundza.co.za, www.live.fundza.mobi

Dipuo tse dintsi, metswedithuso e mentsi

Go buisetswa ka puo ya gago ga go a tshwanela go nna tlaleletso ya boithophelo mo baneng. E tota e le karolo ya botlhokwa e e maatla ya go ithuta puo le go tokafatsa kitso ya go buisa le go kwala. Fa o buisetsa bana ka gale ka di/puo ya bona ya fa gae, o ba fa motheo o o tiileng wa puo o o dirang gore go ithuta go nne bonolonolo.

Fa o sa tlhaloganye se o se buisang, seo se raya gore ga o buise – le fa o ka itse go buisa mafoko a a mo tsebeng sentle jang! Go tsaya dingwagangwaga go ithuta puo e nngwe sentle. Ka jalo, ka gonne go tlhaloganya go botlhokwa fa go buisiwa, bana ba tshwanetse go utlwa mainane a anelwa ka di/puo ya bona ya kwa gae. Ba ka reetsa ka tlhoafalo thelelo ya leinane go na le gore ba leke ka thata go tlhaloganya puo e ba sa e itseng sentle.

Gape o ka buisetsa bana mainane a mangwe ka puo ya bona ya tlaleletso – se se ba thusa go ithuta puo e ntšhwa.

Fa o na le dipuo tse dintsi mo phaposiborutelong ya gago le mo sekolong, ke go le gantsi moo o dirisang metswedithuso e le mentsi! Keteka le go dirisa dipuo tsotlhe ka dingwe tsa di-tsela tse.

★ Opela dipina mme o bue ditemana tse di nang le morumo tsa maboko ka di/puo tsotlhe tsa bana, mme ka iketlo o ba di itsise ka puo ya tlaleletso gape.

- ★ Dikaganyetsa bana ka dikwalo ka dipuo tsa bona tsotlhe ka go itirela phousetara ya gago ya puopedi kgotsa dipuo tse dintsi ka ditlhogo tse di itumedisang bana. Kgotsa, kwala ditemana tse di nang le morumo tsa maboko, dipina le dithamalakwane ka dipuo tse di farologaneng mo matlhareng a magolo a dipampiri mme o di bontshe.
- ★ Dirisa dipuo tsotlhe tse o kgonang go di bua le go di kwala, go di buisetsa godimo go bana. Fa bana botlhe ba sa itse dipuo tse, dirisa motho mongwe yo mogolo go go tolokela le go go ranolela fa o fetsa go buisa tsebe nngwe le nngwe.
- ★ Dirisa selefounu go gatisa mantswe a batsadi, bonkoko le borremogolo le batlhokomedi ba bangwe fa ba anela le/kgotsa ba buisa mainane ka di/puo ya bona ya fa gae – jaanong letla bana go reetsa mainane a.
- ★ Letla bana ba ba buang puo e e tshwanang ya fa gae, ba buise le go bua ka dibuka tsa mainane mmogo ka setlhophu.
- ★ Dira molaetsa wa lebota moo bana le barutabana ba ka kwalelanang melaetsa ka puo ya tlhopho ya bona.

Bona mainane ka dipuo tse somenne mo www.nalibali.org le mo www.nalibali.mobi Bona dikakanyo tsa go dira tikologo e e tletseng dikwalwa mo Kaeding 2 ya Story Power, e e leng teng mo www.nalibali.org.

Go dira mainane karolo ya go tsena sekolo

Letlelela bana kwa sekolong sa gago go itemogela go anela mainane le go buisa ka gale jaaka karolo ya matshelo a bone kwa sekolong – e seng fela mo phaposiborutelong, mme le ka dinako tse dingwe.

Pele ga sekolo se tsena

- ★ Rotloetsa batsadi le batlhokomedi ba bangwe go buisetsa le go anela bana mainane mo tseleng ya bone go ya kwa sekolong. Ba ka itumelela mainane ka dipuo tsotlhe tse somenne mo diselefounung tsa bone mo www.nalibali.mobi.
- ★ Dira lefelo la dibuka tsa ditshwantsho moo bana ba bagolwane ba ba gorogang kwa sekolong go sa le gale ba ka dulang mo go lone le bana ba bannye le go ba buisetsa mainane.

ka buisa kgotsa ba ka anela leinane fa bana botlhe ba itumelela go le reetsa mo diphaposiborutelong tsa bone.

- ★ Rulaganya ditirwana tse di itumedisang tsa dibuka ka nako ya boikhutso. Sekai, dira motshameko wa go batla buka. Dira dikhopi tsa ditsebe tse di kwa ntle di ka nna lesome tsa dibuka tse bana ba di ratang. Mo morago ga fotokhopi nngwe le nngwe, kwala metlhala e e bolelelang mongwe le mongwe kwa a tlhokang go lebelela gone go batla tsebe e nngwe ya buka e e fitlhlweng. Morago fitlha ditsebe tse di kwa ntle tsa buka mo mafelong a a farologaneng mo lebaleng la motshameko mme o letlelele bana go itumelela go dirisa metlhala ya go di batla tsotlhe.
- ★ Simolola letsholo la #Bonwa-o-Buisa. Letlelela barutabana mo lebaleng la motshameko, ka nako ya boikhutso, go dirisa diselefounu tsa bone go tsaya dinepe tsa bana ba ba bonang ba buisa ka nako ya boikhutso. Tlhatlha dinepe le go di bontsha mo botong ya dikitsiso. Itireleng disetikara tse di kgethegileng tsa sekolo sa lona tsa "Ke bonwe ke buisa" ka go dirisa ditshupo tse di kgomarelang mme o fe se le sengwe go ngwana mongwe le mongwe yo o tshotsweng senepe!

Ka nako ya sekolo

- ★ Fetolela bonnye kgobokano e le nngwe ya sekolo go nna e e tsepamisitseng mo leinaneng. Rulaganya le modiri go anela leinane, go letlelela setlhophha sa bana go diragatsa le le lengwe, kgotsa kopa phaposiborutelo go arogana le sekolo sotlhe se ba ntseng ba se dira go oketsa lorato lwa puiso.
- ★ Dirisa thulaganyo ya megalapuisano ya mo teng (intercom) ya sekolo sa gago mo dipakeng tsa gale tsa go anela mainane. Barutabana le bana ba bagolwane ba

Morago ga sekolo

- ★ Dira gore go buisetsa go itumela go nne karolo ya se bana ba gago ba se dirang le sone morago ga sekolo ka go simolola setlhophha sa puiso kwa sekolong sa gago. O ka bona tshedimosetso ya gore o ka dira se jang mo Kaeding ya 2 ya Story Power, e e leng teng mo www.nalibali.org.

Diketeko tse di kgethegileng tsa mainane

Nna le thotloetsego ya mainane kwa sekolong sa gago ka go keteka malatsi a a kgethegileng mo ngwageng otlhe le go baakanyetsa ditiragalo tse dingwe tsa mainane. Rulaganyetsa go keteka tiragalo e le nngwe kgotsa di le pedi tsa ditiragalo tse di kgethegileng tse ngwaga le ngwaga, kgotsa tlhopha tse dingwe tse o di itseng.

Letsatsi la Lefatshe la Puisetsogodimo:

Tlhakole/Mopitlwe ngwaga le ngwaga

Letsatsi la Boditšhabatšhaba la Puo ya ga

Mme: 21 Tlhakole

Letsatsi la Kanelo ya Mainane: 20 Mopitlwe

Letsatsi la Lefatshe la Dibuka: 23 Moranang

Kgwedi ya Go bonwa o Buisa: Motsheganong

Letsatsi la Barati ba Dibuka: 9 Phatwe

Letsatsi la Boditšhabatšhaba la Kitso ya go

Buisa le go Kwala: 8 Lwetse

Kgwedi ya Boditšhabatšhaba ya Buka ya

Ditshwantsho: Ngwanatseele

Dikakanyo tsa ditiragalo

★ **Baenedi ba mainane mo leetong.** Beela nako kwa thoko mo malatsing a le mmalwa ya gore bana ba mo phaposing e le nngwe ba ikatise go anela leinane. Morago bopa ditlhopha tse dinnye tse di tsamayang mo phaposiborutelong e le nngwe go ya kwa go e nngwe ba neela khonserata ya go anela mainane go bana mo diphaposiborutelong tse dingwe.

★ **Maeto a mokwadi le motshwantshi.** Laletsa bakwadi le/kgotsa batshwantshi go etela sekolo sa gago go buisetsa bana go tswa mo go nngwe ya dibuka tsa bone, mme morago lo bue ka gore ba dira jang fa ba kwala le/kgotsa go tshwantsha dibuka tsa bone.

★ **Go dira buka.** Baakanyetsa letsatsi la balelapa la "dira buka". Tlamela ka pampiri e ntsi, dikherayone, dikherayone tsa phensele, diphensele le dipene mme o laletse bana le bamalapa a bone go tla kwa sekolong go itirela dibuka tsa bone. Mongwe le mongwe a ka itirela dibuka tsa gagwe, kgotsa ba ka dira ka bobedi kgotsa ka ditlhopha tse dinnye go dira dibuka.

★ **Apara diaparo tse di kgethegileng jaaka karolo ya boitumediso.** Letlelela bana go tla mo sekolong ba apere jaaka baanelwa ba bone ba ba ba ratang ba leinane. (O se ke wa lebala go gakolola badiri go apara diaparo tse di kgethegileng le bone!)

★ **Kgaisano ya puiso.** Batlisisa gore sekolo sa gago se ka tswela sebak se se kana kang go buisa kwa ntle ga go emisa ka go baakanyetsa kgaisano ya puiso. Letlelela bana ba le bararo kgotsa ba le bane go tswa mo phaposiborutelong nngwe le nngwe go buisa sebaka sa metsotso e ka nna 10 go ya go e le 15 pele ga setlhopha se se latelang se simolola. Tswela go dira se fela ka moo go ka kgonegang ka teng go bona gore ke phaposiborutelong efe e e ka buisang mo sebakeng se se telele go feta tse dingwe, kwa ntle ga go emisa.

★ **Kgaisano ya kanelo e e gaisang ya leinane.** Tshwara kgaisano ya kanelo e e gaisang ka leinane e mo go yone bana ba ka ikgapelang dimpho tsa dibuka tsa go anela mainane go baretsi ba e leng batsadi, badiri le bana ba bangwe.

Ditiragalo tse di kgethegileng tsa leinane di rotloetsa batho botlhe mo sekolong, go akaretsa bana, badiri, batsadi kgotsa batlhokomedi ba bangwe, le baagi, go tswela go buisa le go anela mainane.

Mainane gotlhe mo re leng teng

Go dira mainane karolo ya tikologo e e bonwang ka matlho ya sekolo sa gago go romela molaetsa o o utlwalang kwa bathong botlhe gore sekolo sa gago se dumela mo botlhokweng jwa go buisa le go anela mainane. Fano ke ditsela dingwe tse di dirisegang tse di ka go thusang go dira se.

★ Dira boto ya dikitsiso moo bana ba ka kgomaretsang tshedimosetso ka ga se ba se buisang. Kwala setlhogo sa boto ya dikitsiso, sekai, "Se re se buisang" kgotsa "Puiso ya rona". Mme tlogela diselipi tsa pampiri go bapa le boto gore bana ba tlhagise sengwe le sengwe se ba se batlang ka ga buka, mme o kgomaretse se mo botong. Diselipi di tshwanetse go nna le phatlha ya gore ngwana a kwale setlhogo sa buka, mokwadi le tshwaelo ka ga yone. O ka nna gape wa batla go akaretsa dipopego dingwe tsa dinaledi kwa tlase gore bana ba tshase mmala go ya ka gore ba itumeletse buka go le kana kang.

★ Batla sebaka sengwe mo leboteng la mo phaposing ya badiri go bontsha tshedimosetso ka ga dibuka, bakwadi, batshwantshi, diathikele tsa kitso ya go buisa le go kwala le dikakanyo tsa ditirwana tse badiri ba ka di buisang. Netefatsa gore o fetola dilo tseno gangwe le gape gore e nna tsa sešweng le tse di kgatlhisang.

★ Penta lebota mo lebaleng la motshameko ka pente ya letlapakwalelo mme o tlamele bana ka tšhoko gore ba kgone go kwala kgotsa go thala mainane a bone mo go lone. Bana ba ka itumela gape ka go tsweletsa karolwana ya leinane la ngwana yo mongwe. Ba rotloetse go tlogela ditshwaelo tse di siameng mo leboteng ka ga mainane a ba a buisitseng.

★ Bona dinopolo tse di tlhotlheletsang tse di ka ga go buisa le go kwala mo dibukeng le mo inthaneteng. Ranoela dinopolo mo dipuong tsotlhe tse di buiwang mo sekolong sa gago mme o kopolole nopolo nngwe le nngwe ka mokwalo o mogolo mo letlhareng le le kwa thoko la pampiri. Bontsha dinopolo mo sekolong sa gago go tlhotlheletsa botlhe, go akaretsa baeng!

"Dibuka tse di nang le kgogedi di go thusa gore o tlhaloganye, e bile di go thusa gore o ikutlwe o tlhaloganngwa."

John Green

"Selo se le sengwe sa botlhokwa mo bukeng ke bokao jo e nang le jone mo go wena."

W. Somerset Maugham

"Fa o sa rate leinane la mongwe, ikwalele la gago."

Chinua Achebe

"O ka bona malepa gongwe le gongwe kwa o lebang teng. Diga makgwafo mme o repe, sotlhe se o se tlhokang ke buka!"

Dr Seuss

"Leinane la bana le le ka itumelelwang ke bana fela ga se leinane le le siameng la bana gotlhelele."

C.S. Lewis

Golagana le Na'ibali

Nna karolo ya neteweke ya Na'ibali mme o dirise maatla a mainane go rotloetsa bana go batla go buisa le go kwala.

Etela dipolathefomo tse di farologaneng tsa metsweditshuso le matlhababotlhale a go buisetsa gore o itumele, le mainane a bana ka dipuo tse 11.

Ditlaleletso tsa Na'ibali

Iponele tlaleletso ya gago ya dipuopedi ya go buisetsa monate mo dikuranteng tsa *Sowetan*, *Sunday Times Express*, *Daily Dispatch* le *The Herald*. Go bona tshedimosetso e ntsi, etela www.nalibali.org.

Na'ibali mo seyalemoweng

Reetsa mananeo a seyalemowa a Na'ibali mo diteisheneng tsa botlhe tsa SABC mme o itumelele mainane a bana ka dipuo tsothhe tse 11 tsa semmuso. Etela www.nalibali.org go bona **lenanethulaganyo** la Na'ibali la **seyalemowa**.

www.nalibali.org

Etela **webosaete** ya Na'ibali go bona ditsebe tse di sa duelelweng tsa matlhababotlhale, dijenale tsa inthanete tse di ka ga kitso ya go kwala le go buisa, matlhababotlhale a go buisa le mainane a bana.

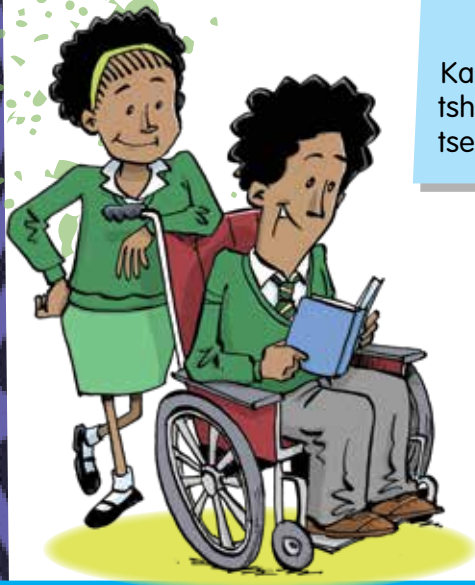
www.nalibali.mobi

Kanelo ya mainane le matlhababotlhale a puiso, tshegetso ya setlhophsa sa puiso le mainane ka dipuo tse 11 tsa Aforika Borwa – mo **selefounung ya gago!**

Mafaratlhatlha a a kopanyang batho

Nna karolo ya puisano mo **Facebook** mme o re latele mo **Twitter** le **Instagram** go bona maele a a kgothatsang a go buisetsa-go-itumela, maele le go nna mo dinakong. Gape o ka etela kanale ya rona ya **YouTube**, www.youtube.com/user/TheNalibaliChannel go bona maele a a botlhokwa a setlhophsa sa puiso.

Ikgolaganye le rona ka go leletsa lefelo la rona la megala mo go 02 11 80 40 80, kgotsa

ka go dirisa nngwe ya ditsela tse: www.nalibali.org www.nalibali.mobi

 [nalibaliSA](https://www.facebook.com/nalibaliSA) [@nalibaliSA](https://twitter.com/nalibaliSA) [@nalibaliSA](https://www.instagram.com/nalibaliSA) info@nalibali.org

